

- grammaticalization: A programmatic sketch. Vol. I. Arbeiten des Kölner Universalien-Projekts 48. Universität zu Köln, Institut für Sprachwissenschaft.
- 1985: Grammaticalization: synchronic variation and diachronic change. – *Lingua e Stile* 20 s. 203–218.
- 1986: Grammaticalization and linguistic typology. – *General Linguistics* 26 s. 3–23.
- NICHOLS, JOHANNA 1992: Linguistic diversity in space and time. The University of Chicago Press, Chicago.
- PAGLIUCA, WILLIAM 1982: Prolegomena to a theory of articulatory evolution. Ph.D. diss., State University of New York, Buffalo.
- PERKINS, REVERE D. 1980: The evolution of culture and grammar. Ph.D. diss., State University of New York, Buffalo.
- 1989: Statistical techniques for determining language sample size. – *Studies in Language* 13 s. 293–315.
- SWEETSER, EVE E. 1990: From etymology to pragmatics. Metaphoric and cultural aspects of semantic structure. Cambridge Studies in Linguistics 54. Cambridge University Press, Cambridge.
- VOEGELIN, C. F. – VOEGELIN, F. M. 1978: Classification and index of the world's languages. Elsevier, New York.
- WILLET, THOMAS 1988: A cross-linguistic survey of the grammaticalization of evidentiality. – *Studies in Language* 12 s. 51–97.

NÄKÖKULMIA S2-OPETUKSEEN

Eija Aalto ja Minna Suni (toim.) *Kohdekielenä suomi. Näkökulmia opetukseen.* Korkeakoulujen kielikeskuksen selosteita 1. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 1993. 133 s. ISBN 951-34-0051-4.

Ei-suomenkielisten suomen opetus juontaa juurensa jo niinkin kaukaa kuin 1600-luvun puolestavälistä, mutta järjestelmällinen ja laaja S2-tutkimus on herännyt vasta viime vuosina. Puheena oleva Eija Aallon ja Minna Sunin toimitte esittelee näkökulmia tähän orastavaan suomen kielen oppimisen tutkimukseen ja toimii erinomaisena johdatuksena siihen tutkimuksen ja opetuksen tilaan, jossa suomi toisena kielenä tällä hetkellä on.

Kirja koostuu kuudesta lyhyehköstä artikkelista, joissa pyritään tarkastelemaan suomea toisena kielenä eri näkökulmista. Kielitypologista näkökulmaa S2-tutkimukseen ja -opetukseen edustaa Sirkku Lato-

maan artikkeli *Mitä hyötyä on oppijoiden kielitaustan tuntemisesta?* Ulla Richardsonin artikkelissa *Näkökulmia puhutun suomen oppimiseen ja opettamiseen* aihetta tarkastellaan puolestaan foneettis-fonologiselta kannalta. Maisa Martinin mukana ollaan *Matkailijana Morfologiassa*, ja Erik Geber esittelee syntaksin oppimista ja opetusta artikkelissaan *Suomen lauseopin didaktiikkaa*. Pirkko Muikku-Werner tuo mukaan pragmaattisen näkökulman artikkelissa *Pragmatiikka ja suomi vieraana kielenä*, ja viimeisen artikkelin kirjoittaja, julkaisun toinen toimittaja Minna Suni tuo esille vuorovaikutuksellisen aspektin artikkelissaan *Oppijan tavoitteena arkikeskus-*

telussa selviytyminen.

Toimittajien sanoja lainaten artikkelikoelmaan kaksi päätavoitetta ovat »opetus-sisältöjen tarkasteleminen teoreettiselta kannalta sekä käytännön opetustyön kehittäminen tutkimustiedon pohjalta». Aallon ja Sunin toimitte on toki oivallinen lisä jokaisen suomen opettajan kirjahyllyyn, mutta sen avulla kuka tahansa asiasta kiinnostunut saa hyvän kuvan S2-tutkimuksen ja -opetuksen tämänhetkisestä tilasta — siksi selkeästi kirja on toimitettu ja kirjoitettu.

SIRKKU LATOMAAN artikkeli *Mitä hyötyä on oppijoiden kielitaustan tuntemisesta?* jakaantuu kahteen pääosaan. Liikkeelle lähdetään maailman kielten piirteistä ja lingvistisen typologian perusteista. Sen jälkeen Latomaa käsittelee äidinkielen vaikutusta toisen kielen oppimiseen. Artikkelin sisäisen koheesion kannalta olisi ehkä ollut tarkoituksenmukaisempaa lähteä äidinkielen vaikutuksen tarkastelusta ja siirtyä vasta sen jälkeen kielitypologiaan: tällä tavoin äidinkielen vaikutusta käsittelevä luku olisi toiminut selkeänä johdatuksena kielitypologiaa käsittelevälle luvulle. Nyt äidinkielen vaikutusta käsittelevä osa jää lukuteknisesti hieman irralliseksi.

Latomaan artikkelin antoisimpia osia on juuri äidinkielen merkityksen tarkastelu. Hän esittelee niitä varhaisempia käsityksiä, joita tutkijoilla äidinkielen ja toisen tai vieraan kielen suhteesta on ollut, ja johdattaa lukijansa sitä kautta välikielen tutkimukseen. Seikkaperäisemmän esityksen L2-tutkimuksen historiasta voi toki löytää mm. englanninkielisenä (ks. esim. Ellis 1990, van Els ym. 1984).

Latomaan artikkelissa vilahtelevat — L2-tutkimuksessa niin suosittu — termit *lähdekieli* ja *välikieli* tiuhaan tahtiin. Termit sinänsä eivät ole parhaita mahdollisia, vaikka ne onkin suoraan käännetty englanninkielisistä vastineistaan. Missä mielessä oppijan äidinkieli tosiaan on oppimisen läh-

de tai lähtökohta? (Ks. esim. Corder 1992.) Välikieli tuo taas mieleen, että oppijan kieli on vain välietappi siirryttäessä kielimuodosta toiseen. Näinhän asia ei tietenkään voi olla.

ULLA RICHARDSON tuo artikkelissaan esille »näkökulmia puhutun suomen oppimiseen ja opettamiseen». Hän kuvailee ensin suomen äännerakennetta ja siirtyy sen jälkeen varsinaiseen aiheeseensa, ääntämisen oppimiseen ja opettamiseen. Richardson kiinnittää lukijan huomion mielenkiintoisiin asioihin, mm. siihen, että sanan rakenteella on suuri vaikutus äännesegmenttien fysikaaliseen keston: *mutta*-sanana *a* on huomattavasti lyhyempi kuin *muta*-sanana, vaikka suomalainen luonnollisesti kuulee kummassakin tapauksessa foneemaattisesti lyhyen *a*:n. Opettajan on toki tiedettävä mainitunlaiset piirteet opetettavasta kielestä, auttaahan tieto häntä ymmärtämään oppilaittensa vaikeuksia. Pitäisikö opetuksessa korostaa sitä, että tietynrakenteisissa sanoissa saattaa kuulla pitkän vokaalin, vaikka kirjoituksessa on vain yksi vokaalin merkki? Jos pitäisi, miten se käytännössä tapahtuu? Nämä kysymykset jäävät avoimiksi.

Richardson korostaa nimenomaan puheen prosodisten piirteiden opettamisen tärkeyttä. Prosodiahan lienee jäänyt perinteisessä opetuksessa taka-alalle tai muuttaman kuluneen, suomen kielen prosodiikkaa vääristävän fraasin varaan, esimerkiksi sellaisten kuin »suomessa ei ole intonaatiota».

Richardson käsittelee tärkeitä asioita, sellaisia, joihin tähän saakka ei ole juurikaan kiinnitetty huomiota. Hän olisi kuitenkin voinut ottaa vielä enemmän kantaa siihen todenvastaiseen väittämään, että suomea kirjoitetaan niin kuin puhutaan. Suomalainen erottaa *a*- ja *ä*-foneemit toisistaan, mutta (ainakin) Helsingin (nuorten) (arki)puhekielessä näiden foneemien oppositio on alkanut neutraalistua. Myös se, että

arkipuheen ja kirjoitetun kielen välinen kuilu on niin syvä, olisi ehkä kaivannut osakseen enemmän huomiota. Rekisterieroihin liittyvät kysymyksethän ovat monesti kielenoppijan näkökulmasta puhtaasti ääntämiseen liittyviä: miksi kirjoitetaan <minä>, vaikka äännetään [mä]?

MAISA MARTININ artikkeli *Matkailijana Morfologiassa* on Aallon ja Sunin toimitteen kiinnostavimpia. Artikkelin antaa hyvän kuvan siitä, miten morfologiaa voidaan niin kielentutkimuksessa kuin -opetuksessakin kuvata. Martin lähestyy aihetta hauskaasti metaforien avulla. Hän vertaa formaalista ja funktionaalista kielen tutkimusta (ja kielenopetusta) eri tavalla piirrettyihin karttoihin, joita apunaan käyttäen turisti eli oppija ja opas eli opettaja kulkevat. Kielentutkija puolestaan on luonut sen maiseman, jossa turisti oppaineen liikkuu.

Martinin mukaan Morfologian kaupunkiin voi päästä kumpaa hyvänsä karttaa lukien. Martin arvioi objektiivisesti morfologian opetuksesta käsin formalistisen ja funktionalistisen lähestymistavan etuja ja haittoja. Hän ei missään vaiheessa tyrmää kumpaakaan lähestymistapaa vaan korostaa nimenomaan sitä, että »paras opetusmenetelmä on se, jolla opettaja parhaiten saa opiskelijansa oppimaan». Toisin sanoen on ensiarvoisen tärkeää, että myös opettajan tarpeet otetaan huomioon menetelmää valittaessa. Niin ikään Martinin artikkelista nousee esille se, mikä morfologian opetuksessa lienee pitkään ollut unohduksissa: tieteellinen kuvaus on usein ristiriidassa oppimispsykologisen todellisuuden kanssa.

ERIK GEBER pohtii artikkelinsa *Suomen lauseopin didaktiikkaa* alussa sitä, voidaanko kielen eri tasoja (fonologia, morfologia, syntaksi, semantiikka) ylipäättään erottaa toisistaan ja miten nykypäivän kielentutkimus ja -opetus suhtautuvat tähän perinteeseen jaotteluun. Tutkijoista Geber viittaa sellaisiin funktionalisteihin kuin Halliday

(1985). Hän viittaa myös Leinoon (1989), joka on soveltanut kognitiivista kielioppi-teoriaa suomeen, mutta käyttää teoriasta jo vanhentunutta nimitystä »tila- tai avaruus-kielioppi». Leinoon viitatessaan Geber olisi voinut mainita myös Langackerin (esim. 1986), johon Leinonkin soveltama teoria osin pohjaa.

Geber käsittelee esimerkinomaisesti useaa (morfo)syntaktista kategoriaa. Hän lähtee liikkeelle eksistentiaalilauseista ja niissä esiintyvistä nominatiivi–partitiivi-oppositiosta. Geber huomauttaa, että vaikka itse eksistentiaalilause ei olekaan suomen frekventeimpiä rakenteita, siinä esiintyvä nominatiivi–partitiivi-oppositio on suomessa sangen elävä, ja sen vuoksi se tulisi ottaa esiin varhaisessa kielenoppimisen vaiheessa. Tähän Geber liittää luontevasti myös predikaatiivin sijanvaihtelun (*Tämä on juustofjuustoa, Tämä juusto on hyvä/hyvää*). Nominatiivin ja partitiivin opposition tarkastelu onkin Geberin artikkelin parasta antia.

Perinteiselle kielentutkimukselle ja -opetukselle tyypillinen puristinen ote nousee esiin yhdessä kohdin Geberinkin artikkelissa: hän ei nimittäin suosittele »suomen kielen peruskursseille aidon huolimattoman puhekielen tai murteellisuuksien käyttöä». Geberin mainitsema »aito huolimaton puhekieli» on kuitenkin juuri se kielimuoto, johon toisen — ei kylläkään vieraan — kielen oppija välttämättä törmää luokan ulkopuolella.

PIRKKO MUIKKU-WERNER esittelee artikkelissaan *Pragmatiikka ja suomi vieraana kielenä* vuorovaikutuksen ja keskustelun toimivuuden näkökulman S2-tutkimukseen ja -opetukseen. Hän korostaa kielen interaktiivisuutta, sitä yhteispeliä, joka johtaa onnistuneeseen vuorovaikutukseen. Artikkelissa korostuvat luonnollisesti ne strategiat, joilla keskustelijat suojelevat omia ja toistensa kasvoja. Kulttuurienvälisen vies-

tinnän kautta Muikku-Werner johdattelee lukijansa siihen, miten pragmaattista tutkimusta voitaisiin soveltaa käytännön opetustyöhön. Muikku-Wernerin artikkelin hyviä puolia on mm. se, että hänellä on tarjota harjoitusehdotuksia käytännön opetustyön avuksi. Listaa olisi toki voinut paljonkin laajentaa, mutta jo sellaisenaan se tarjoaa harjoitusmalleja, joita itse kukin voi muokata ja soveltaa.

Kirjan viimeinen artikkeli on MINNA SUNIN *Oppijan tavoitteena arkikeskustelussa selviytyminen*. Suni pohtii niitä ongelmia, jotka suomen kielen oppija kohtaa syntyperäisten suomenpuhujien kanssa käymissään viestintätilanteissa. Keskeiseksi kysymykseksi nousee se, millä tavoin oppijaa voidaan valmistaa kohtaamaan hankalat viestintätilanteet.

Suni mainitsee, että keskusteluun osallistuminen vaatii kielenoppijalta melkoista epävarmuuden sietokykyä. Tähän liittyvät asiat ovat opetuksen ja oppimisen kannalta hyvin tärkeitä, ja niihin olisikin kiinnitettävä yhä enemmän huomiota. Syntyperäinen suomen opettaja ajattelee auttavansa oppijoita yksinkertaistamalla käyttämäänsä kieltä, mutta liiallinen yksinkertaistaminen onkin oppijoille karhunpalvelus: oppijat tottuvat sellaiseen suomeen, joka elää vain luokassa, eivätkä ymmärräkään sitä kieltä, johon he törmäävät luokan ulkopuolella.

Sunin tärkein sanoma lienee se, että viestintätaito — johon kielenopetuksen tulisi luonnollisesti pyrkiä — ei koostu pelkästään kieliopin hallinnasta, vaan se on paljon monisäikeisempi kokonaisuus. Selviytyäkseen kielenoppijan tulee hallita myös sosiokulttuurista normistoa ja niitä keinoja, joiden avulla vaikeista viestintätilanteista voi selvitä. Kielenopetuksen tulee siis pyrkiä antamaan kielenoppijalle monipuoliset selviytymisvalmiudet.

Kohdekielenä suomi — näkökulmia opetukseen on erittäin tervetullut lisä siihen

melko vähäisten julkaisujen joukkoon, joka tähän mennessä suomeksi on ilmestynyt S2-tutkimuksen ja -opetuksen alalta. Haitaksi ei olisi ollut, jos toimittajat olisivat kirjoittaneet muut artikkelit yhteen nivovan esityksen, mutta näinkin toimitte on tarpeeksi eheä kokonaisuus. Se ei ole hyödyllinen vain suomen opettajille, vaan se tarjoaa lukemisen arvoista tietoa myös muitten kielten opettajille. Kirja soveltuu myös johdattukseksi S2-tutkimukseen ja -opetukseen ja niin ollen yliopiston tenttikirjaksi, jona sitä lienee jo käytettykin. ■

YRJÖ LAURANTO

Suomen kielen laitos, PL 3 (Fabianinkatu 33), 00014 Helsingin yliopisto

Sähköposti: *Yrjo.Lauranto@helsinki.fi*

LÄHTEET

- CORDER, S. PIT 1992: A role for the mother tongue. – S. M. Gass & L. Selinker (toim.), *Language transfer in language learning* s. 18–31. John Benjamins Publishing Company, Philadelphia.
- ELLIS, ROD 1990: *Understanding second language acquisition*. Oxford University Press, Oxford.
- HALLIDAY, M. A. K. 1985: *An introduction to functional grammar*. Edward Arnold, London.
- LANGACKER, RONALD W. 1986: *An introduction to cognitive grammar*. – *Cognitive Science* 10 s. 1–40.
- LEINO, PENTTI 1989: Paikallissijat ja suhdessäntö: kognitiivisen kieliopin näkökulma. – *Virittäjä* 93 s. 161–219.
- VAN ELS, THEO – BONGAERTS, THEO – EXTRA, GUUS – VAN OS, CHARLES – JANSSEN-VAN DIETEN, ANNE-MIEKE 1984: *Applied linguistics and the learning and teaching of foreign languages*. Edward Arnold, London.